

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO W 2018 R.

2. Sieć biblioteczna i organizacja bibliotek

2.1. Stan sieci, struktura i organizacja bibliotek

Na koniec 2018 roku sieć bibliotek województwa śląskiego składała się ze 169 bibliotek macierzystych oraz 612 filii bibliotecznych; łącznie funkcjonowało 781 placówek (w porównaniu z rokiem 2017 sieć bibliotek zmniejszyła się o 4 filie biblioteczne).

Liczba bibliotek w podziale administracyjnym nie zmieniła się i przedstawiała się następująco:

- 1 biblioteka wojewódzka,
- 1 biblioteka powiatowa, której organizatorem jest wyłącznie samorząd po-wiatu,
- 19 bibliotek w miastach na prawach powiatu,
- 30 bibliotek gmin miejskich,
- 22 biblioteki gmin miejsko-wiejskich,
- 96 bibliotek gmin wiejskich.

Status formalno-prawny bibliotek przedstawiał się następująco:

- 151 bibliotek posiadało status instytucji kultury i było wpisanych do rejestru instytucji kultury.
- 18 bibliotek funkcjonowało w strukturach organizacyjnych innych instytucji kultury.

Były to placówki biblioteczne w gminach: Bieruń (Bieruński Ośrodek Kultury), Bobrowniki (GOK), Boronów (GOK), Dąbrowa Zielona (GOK), Imielin (Miejskie Centrum Kultury, które tworzą: Biblioteka Miejska i Dom Kultury „Sokolnia”), Istebna (Gminny Ośrodek Kultury, Promocji, Informacji Turystycznej i Biblioteka Publiczna w Istebnej), Knurów (Centrum Kultury), Koniecpol (Dom Kultury), Koziegłowy (Miejsko-Gminny Ośrodek Promocji Kultury), Miedźno (GOK), Mykanów (GOKiS), Ożarowice (Biblioteka i Ośrodek Kultury), Rędziny (GOK), Szczyrk (Miejski Ośrodek Kultury, Promocji i Informacji), Toszek (Centrum Kultury „Zamek w Toszku”), Tworóg (GOK), Węgierska Górka (Ośrodek Promocji Gminy), Wręczyca Wielka (GOK).

Pomimo wymogów ustawowych powiat bieruńsko-lędziński nie powołał biblioteki szczebla powiatowego. Wielokrotnie prowadzone rozmowy pomiędzy przedstawicielami Biblioteki Śląskiej w Katowicach a władzami samorządowymi powiatu w sprawie powierzenia zadań biblioteki powiatowej wybranej bibliotece miejskiej lub gminnej działającej w jednej z miejscowości powiatu bieruńsko-lędzińskiego, nie przyniosły rezultatu. Pomysł, aby, podobnie jak powiat ziemski gliwicki, powołać do życia samodzielną instytucję kultury – powiatową bibliotekę publiczną – również skończył się fiaskiem. Biblioteki samorządowe działające na terenie powiatu bieruńsko-lędzińskiego w miejscowościach: Bieruń, Imielin, Lędziny, Bojszowy i Chełm Śląski znajdują się pod bezpośrednią opieką merytoryczną Biblioteki Śląskiej w Katowicach.

2.2. Zmiany w sieci bibliotecznej

Nowe filie biblioteczne

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Będzinie – 1 filia biblioteczna.

Placówka powstała w budynku zabytkowego dworca PKP.

Zlikwidowane filie biblioteczne

Miejska Biblioteka Publiczna w Jastrzębiu-Zdroju – 1 filia biblioteczna.

Miejska Biblioteka Publiczna w Orzeszu – 1 filia biblioteczna.

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Raciborzu – 1 filia biblioteczna.

Biblioteka Publiczna w Czerwionce-Leszczynach – 1 filia biblioteczna.

Gminna Biblioteka Publiczna w Zbrostawicach – 1 filia biblioteczna.

Przyczyny likwidacji placówek filialnych to przede wszystkim reforma oświaty. Filie mieszczące się do tej pory w budynkach szkół musiały opuścić zajmowane pomieszczenia, aby można było przygotować dodatkowe pomieszczenia dla klas siódmych i ósmych. Drugim powodem likwidacji były złe warunki lokalowe zajmowanych pomieszczeń.

2.3. Stan organizacyjny i działalność bibliotek powiatowych; wysokość dotacji na ich działalność ponadlokalną (ze szczególnym uwzględnieniem zmian w stosunku do poprzedniego roku)

Liczba bibliotek powiatowych w województwie śląskim, które wypełniały zadania ponadlokalne w 2018 roku, tak jak w 2017 roku, wynosiła 16. Biblioteki powiatowej nadal nie powołał powiat bieruńsko-lędziński. Tamtejsze biblioteki pozostają pod opieką merytoryczną Biblioteki Śląskiej w Katowicach.

Podstawy prawne działania oraz organizację bibliotek określają statuty, nadane przez organizatora. Obok tego dokumentu, wszystkie biblioteki powiatowe w zakresie zadań ponadlokalnych, działają na podstawie porozumień zawartych między samorządami miast a samorządami powiatów ziemskich aneksowanych każdego roku. W woj. śląskim dziewięć bibliotek powiatowych wypełnia zadania ponadlokalne w oparciu o zapisy w statutach. Są to następujące instytucje:

- Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Stefana Żeromskiego w Będzinie;
- Biblioteka Miejska w Cieszynie;
- Powiatowa Biblioteka Publiczna w Gliwicach;
- Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Józefa Lompy w Lublińcu;
- Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Łaziskach Górnych (dla powiatu mikołowskiego);
- Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Ryszarda Kincla w Raciborzu;
- Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. Konstantego Prusa w Rybniku;
- Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Zawierciu;

- Żywiecka Biblioteka Samorządowa w Żywcu.

Biblioteki powiatowe, które działają tylko w oparciu o porozumienia zawierane z Powiatem to Biblioteka Publiczna im. dr. Władysława Biegańskiego w Częstochowie oraz Biblioteka Publiczna Gminy Kłobuck im. Jana Długosza.

Analiza zawartości statutów wskazuje, że nie wszystkie biblioteki mają w nich zawarte zadania właściwe dla instytucji powiatowej lub sformułowane są one bardzo ogólnie, dlatego zapisy te są doprecyzowane w dodatkowych porozumieniach. Biblioteki, które funkcjonują w tym modelu to:

- Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej;
- Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Myszkowie;
- Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie;
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Bolesława Lubosza w Tarnowskich Górach;
- Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wodzisławiu Śląskim.

Organizacja zadań ponadlokalnych w bibliotekach powiatowych woj. śląskiego, zawarta w statutach i porozumieniach, jest zgodna z Ustawą o bibliotekach. Treść zapisów określa szczegółowo zakres udzielanej opieki i nadzoru merytorycznego nad bibliotekami, działania promujące czytelnictwo w regionie czy sposób oraz kwotę dofinansowania. Podległe biblioteki mogą liczyć na wsparcie biblioteki powiatowej w szczególności w obsłudze bibliotecznej mieszkańców danego powiatu, pomocy w organizacji imprez i konkursów czytelniczych, gromadzeniu, opracowaniu i selekcji księgozbioru, komputeryzacji placówek oraz doskonalenia zawodowego.

Należy podkreślić, że prace instrukcyjno-metodyczne i szkoleniowe bibliotek powiatowych są uwarunkowane sytuacją finansową i organizacyjną bibliotek.

Poniższa tabela przedstawia poziom finansowania bibliotek powiatowych przez starostwa w 2018 roku, plan finansowy na rok 2018 i 2019 oraz liczbę bibliotek objętych opieką merytoryczną.

Lp.	Nazwa Biblioteki	Wysokość środków przekazywanych przez starostwo			Liczba bibliotek i filii pod opieką bibliotek (bez własnej sieci w 2018 r.)
		Plan 2018	wykonanie 2018	Plan 2019	
1.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Stefana Żeromskiego w Będzinie	90.000	90.000	90.000	27
2.	Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej	170.000	170.000	170.000	38
3.	Biblioteka Miejska w Cieszynie	140.180	140.180	147.496	27
4.	Biblioteka Publiczna im. dr. Władysława Biegańskiego w Częstochowie	50.000	50.000	50.000	42
5.	Powiatowa Biblioteka Publiczna w Gliwicach	239.000	239.000	239.000	21
6.	Biblioteka Publiczna Gminy Kłobuck im. Jana Długosza	35.000	35.000	35.000	18
7.	Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Józefa Lompy w Lublińcu	160.000	160.000	160.000	24
8.	Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Łaziskach Górnych (dla pow. mikołowskiego)	50.000	50.000	50.000	17

9.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Myszkowie	75.000	75.000	75.000	10
10.	Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie	102.000	102.000	102.000	17
11.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Ryszarda Kincla w Raciborzu	66.000	66.000	67.000	23
12.	Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. Konstantego Prusa w Rybniku	188.900	188.900	203.180	19
13.	Miejska Biblioteka Publiczna im. Bolesława Lubosza w Tarnowskich Górach	121.000	123.420	123.420	22
14.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wodzisławiu Śląskim	145.000	145.000	145.000	24
15.	Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Zawierciu	51.900	51.900	51.900	27
16.	Żywiecka Biblioteka Samorządowa w Żywcu	80.000	80.000	80.000	40

Źródło: Oprac. własne

Analizując niniejsze dane stwierdza się, że wysokość przekazywanych środków finansowych przez starostwa dla bibliotek powiatowych na działalność ponadlokalną nie we wszystkich instytucjach była wystarczająca.

W czterech powiatach na rok 2019 zaplanowano wzrost przekazywanej kwoty (Biblioteka Miejska w Cieszynie, Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Raciborzu, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Rybniku) a w pozostałych dwunastu powiatach środki będą wynosić tyle samo.

Najniższy poziom finansowania przez samorząd biblioteki powiatowej, w odniesieniu do jej sieci bibliotek gminnych, występuje w przypadku Biblioteki Publicznej w Częstochowie. Niskie środki finansowe otrzymują także Biblioteka Publiczna Gminy Kłobuck oraz Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Zawierciu.

Najwyższą wysokość środków, w przeliczeniu na liczbę placówek objętych pomocą merytoryczną, władze samorządowe przekazują na działanie Powiatowej Biblioteki Publicznej w Gliwicach. Jedne z wyższych dotacji otrzymują także ksiąźnice: Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Rybniku oraz Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Myszkowie.

Przedstawiona tabela prezentuje również kwoty środków, które zaplanowano na rok 2018. W porównaniu do planów finansowych, dzięki rozmowom ze starostwem, w ciągu roku udało się zwiększyć dotację na działania ponadlokalne Bibliotece Miejskiej w Cieszynie oraz Miejskiej Bibliotece Publicznej w Tarnowskich Górach.

Ważnym przykładem przekazania dodatkowych środków finansowych przez starostwo powiatowe była dotacja celowa dla Miejsko-Powiatowej Biblioteki Publicznej w Lublińcu w wysokości 50 000 zł z przeznaczeniem na remont placówki. Była to wyjątkowa sytuacja związana z modernizacją centrali M-PBP.

Wielkość środków budżetowych oraz zadania obejmowane dotacjami są określane każdego roku w aneksowanych porozumieniach. Wyszczególnione grupy wydatków w 2018 roku kształtowały się podobnie, jak w latach poprzednich i obejmowały:

- działalność edukacyjną, informacyjną, kulturalną i szkoleniową,
- obowiązkowe opłaty i składki,
- podróże służbowe,
- wynagrodzenie dla pracowników, którym rozszerzono zakres obowiązków o działania na rzecz biblioteki powiatowej,
- udział lub organizację konferencji,
- zakup materiałów i zbiorów.

Pozytywne przykłady współpracy z władzą samorządową można obserwować w wielu bibliotekach woj. śląskiego. Dodatkowe dotacje pozwalają na organizację konkursów literackich, plastycznych i fotograficznych dla uczestników z całego powiatu (Biblioteka Miejska w Cieszynie, Biblioteka Publiczna w Częstochowie, Powiatowa Biblioteka Publiczna w Gliwicach, Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Lublińcu, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Łaziskach Górnych, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Raciborzu), konferencji naukowych z zakresu literatury regionalnej dla bibliotekarzy, nauczycieli i regionalistów (Powiatowa Biblioteka Publiczna w Gliwicach, Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie) oraz organizację wyjazdów bibliotekarzy na Targi książek do Krakowa i Katowic (Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej, Biblioteka Miejska w Cieszynie, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wodzisławiu Śląskim, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Zawierciu).

Przeprowadzanie konkursów na najlepszą bibliotekę w powiecie pozwoliło nagrodzić instytucję wyróżniającą się organizowaniem najciekawszych działań czytelniczych w minionym roku. Inicjatywy te zostały zorganizowane przez Książnicę Beskidzką w Bielsku-Białej oraz Bibliotekę Miejską w Cieszynie, które pozyskały dotacje celowe z przeznaczeniem na nagrody rzeczowe.

Biblioteki powiatowe podejmowały się także organizacji spotkań i prelekcji. Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Będzinie w 2018 roku zorganizowała kolejne Forum Bibliotekarzy Samorządowych Powiatu Będzińskiego. Nosiło ono tytuł „Zakodowana biblioteka” i w programie zawarto prelekcje pracowników bibliotek powiatu pokazujące przykłady zajęć z programowania i kodowania.

Biblioteka Miejska w Cieszynie, we współpracy ze starostwem powiatowym, zorganizowała dwie konferencje: „Zrozumieć emocje. Literatura kluczem do rozmowy z dzieckiem” oraz „Książka i sztuka”, wspólnie także z Miejską Biblioteką Publiczną w Wiśle, dla pracowników bibliotek publicznych powiatu cieszyńskiego.

Z okazji obchodów 100-lecia odzyskania niepodległości Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej zaprosiła podległe biblioteki do stworzenia wystawy „Droga do niepodległości mieszkańców powiatu bielskiego”. Ekspozycja prezentowała dokumenty i zdjęcia związane z walką o niepodległość i była wystawiana w bibliotekach Podbeskidzia.

Instruktorzy bibliotek powiatowych organizowali spotkania przeprowadzane przez specjalistów, instruktorów biblioteki wojewódzkiej oraz powiatowej. Problematyka szkoleń dotyczyła:

- katalogowania przedmiotowego z użyciem Deskryptorów BN,
- narzędzi internetowych, fotograficznych i technik plastycznych wykorzystywanych w pracy bibliotekarza,
- ochrony danych osobowych,
- organizacji gier miejskich,

- prawa autorskiego i wolnych licencji,
- sprawozdawczości bibliotek,
- wykorzystania mediów społecznościowych przez biblioteki.

Warto podkreślić, że dwie biblioteki powiatowe w woj. śląskim (Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej oraz MiPBP w Raciborzu) otrzymały dotacje MKiDN w ramach programu „Partnerstwo dla książki 2018”, dzięki którym przeszkoliły bibliotekarzy swojego powiatu. Projekt Książnicy Beskidzkiej, „Biblio o'clock czyli czas na szkolenia”, obejmował 3 szkolenia dla pracowników bibliotek publicznych powiatu bielskiego. Tematyka dotyczyła biblioterapii, wykorzystania nowych technologii w pracy z młodzieżą oraz lego storytellingu. Dodatkowo zorganizowano wyjazd studyjny do Miejskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu. Z kolei w Miejskiej i Powiatowej Bibliotece Publicznej w Raciborzu poprzez cykl szkoleń „Kompetentny bibliotekarz = nowoczesna biblioteka” uczestnicy mieli możliwość zapoznania się ze zmianami w przepisach o ochronie danych osobowych, promocji biblioteki w serwisie społecznościowym Facebook, pracy z młodzieżą, seniorach i osobach niepełnosprawnych, badaniach potrzeb czytelników i nowych strategiach marketingowych stosowanych w bibliotekach.

W roku sprawozdawczym biblioteki powiatowe zaprosiły instruktorów biblioteki wojewódzkiej do przeprowadzenia szkoleń z promocji instytucji w mediach społecznościowych, wykorzystania aplikacji w opracowaniu materiałów promocyjnych, nowoczesnych metod promocji czytelnictwa, kodowania z użyciem robotów Photon i tworzenia oferty bibliotecznej dla seniorów. Przeszkolono pracowników bibliotek w powiecie bielskim, kłobuckim, mikołowskim, myszkowskim oraz pszczyńskim.

W minionym roku liczba wyjazdów instruktorów powiatowych do podległych bibliotek wynosiła od 2 do 156. Kontakt bezpośredni z bibliotekarzami umożliwił wsparcie w przeprowadzeniu inwentaryzacji materiałów, selekcji zbiorów, opracowania rzeczowego, konfiguracji sprzętu komputerowego, organizacji imprez czytelniczych o zasięgu powiatowym i regionalnym oraz wyjaśnienie wątpliwości w interpretacji prawa autorskiego czy ochrony danych osobowych.

Ciekawym działaniem integrującym pracowników instytucji i poznania inspirujących działań w regionie jest praktyka Żywieckiej Biblioteki Samorządowej Biblioteczne wizyty. Bibliotekarze odwiedzają wybraną placówkę w powiecie, poznają jej księgozbiór oraz działalność i zapoznają się z okolicznymi instytucjami kultury. W 2018 roku żywieccy bibliotekarze odwiedzili Gminne Biblioteki Publiczne w Gilowicach oraz Łodygowicach i uczestniczyli w spotkaniach autorskich lokalnych pisarzy.

Biblioteki powiatowe inicjowały także spotkania dyrektorów bibliotek publicznych, podczas których dyskutowano o bieżących wydarzeniach, wymieniano się sprawdzonymi pomysłami czy komentowano osiągnięte wskaźniki działalności. W niektórych powiatach (będziński, zawierciański, żywiecki) spotkania organizowane były nie tylko w książnicy powiatowej, ale także w innych podległych bibliotekach.

Zainteresowanie starostw powiatowych problemami biblioteki powiatowej i bibliotek w powiecie najczęściej realizowano poprzez kontrolę sprawozdań bibliotek oraz wydatków z dotacji. Dyrektorzy placówek zapraszani byli na posiedzenia Komisji Kultury lub Zarządu Powiatu, aby przedstawić analizę działalności ich instytucji oraz wykaz kosztów finansowych poniesionych podczas realizacji zadań ponadlokalnych. Należy podkreślić, że cztery biblioteki w województwie śląskim – Biblioteka Miejska w Cieszynie, Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Raciborzu oraz Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Rybniku, w wyniku prowadzonych rozmów z radnymi i przedstawieniu dotychczasowych działań oraz planów na terenie powiatów, uzyskały wyższe dofinansowanie na działania ponadlokalne w 2018 roku.